

DR. BALOGH TIBOR

főiskolai tanár

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

A tudomány és a csoda – a teremtő és a teremtett

Csányi Vilmos: „A csoda”, valamint „Malion és Thea” című prózájáról

„A lény és az őrző” (Alibi Kiadói Kft.: Budapest 2003.) apropóján már megkockáztattam azon feltevésemet, amely szerint Csányi (az etológus) elsősorban stílust, s kevésbé világlátást váltva, szakemberi mineműségét nem feladva, de kissé háttérbe szorítva mostanában esztétikai érzékenységét éli ki: novellákban, kisregényekben, fotográfiákban.

Most két újabb szépprózai alkotására kívánok reagálni.

„A csoda” a Mester és egy kisfiú kalandját meséli. A Mester (a kirúgott pap) a csodák vélt/valós létezésének firtatása nyomán válik fontossá. A csodák dilemmáit többen vegzálják, vallásosak, ateisták egyaránt, mígnem a Mesterhez fordulnak. A Mester szerint a káosz renddé csak az értelem beavatkozásának hála válhat, s Isten, avagy a természet őseredete egyként meg nem oldható kérdések. A csoda lényege a hit. Az emberelődök, akik kiscsoportban éltek, közösségi lények lettek, s rákényszerültek bízni egy magasabb rendű létezőben. Ez az etológust is reprezentáló eszmecsere – miután az értelem érvényességi területét, s Isten fundamentális lét-igazolását is érinti – prózaibbá lesz: a kisfiú csodát kér a Mestertől, aki – arra a kérdésre feelve: tudsz-e csodát tenni? – így válaszol: – „Tudok. Mindenki tud, aki szeret valakit és nagyon muszáj neki.” (Vö.: kézirat 7. oldal – Csányinak a címben szereplő műveire kézirat formájukban hivatkozom!)

A kisfiú a Duna egy részének szárazzá tételét kérte, s ez bekövetkezett: a Duna 30 méteres szakaszán száraz térség keletkezett. A gyerek kavicsokat, csigákat szedegetett, s nem zavartatta magát a köréje gyűlő álmélkodóktól. Akadtak, akik filmesek trükkjének vélték a történeteket.

Kisvártatva megjelent az Ősmagyar Párt elnöke, akit hívei és teljesítménye értékelőinek egy része – miután átlépdelt a résen – úgy tekintettek, mint a Szűzanya által átvezetett, hangsúlyozva: nemcsak a zsidók tudnak immár száraz lábbal átkelni a vízen, s e tény önmagában kellő felszólító erővel bír a zsidók és a kommunisták kiűzésére.

A jelenség holdudvara egyre tágul: békaemberek, tűzoltók sikeres átkelésének ovációznak a Margitszigeten. Schirilla György is próbát tett. Este pedig beindult a politikusok autókarakánja.

A csoda eddigi olvasatomban a novella második szintje. A 2. nap kora reggelén a miniszterelnök, valamint az MTA elnöke és főtítkára konzultált. Világossá lett egyrészt a legfelsőbb tudományos grémium vezetőinek a kutatásaik bővebb finanszírozása érdekében mintegy feltétlen reflexként működő pénzszerző reakciója, másrészt az elnök és a főtítkár kompetenciájának, illetékességi körének a furcsa konfrontálódása.

A miniszterelnök e purparlé ellenére nyitott pénzügyi keretet garantál a kutatásokhoz.

[Közben persze tüsténkedik az Ősmagyar Párt is. Az elnöküket hősnek, szentnek kiáltók két, betanított beszédű gyermek felléptetésével kísérlik meg igazolni a párt vezetőjének nagyságát. A produkció ortopéd banalításba fullad – mindazonáltal a hercegprímás a csodát illető megerősítő állásfoglalás elől sem elzárkózni, sem azt a tv nyilvánossága előtt cáfolni nem óhajtja (szóvá teszi értelemszerűen, hogy eme aktuális kérdéstről már csak azért sem hajlandó konzultálni a miniszterelnökkel, mivel a pénzügyminisztériumi akadémikusok miatt több templom felújítása késedelmet szenved).]

A 3. napon a Központi Fizikai Kutatóintézet rendkívüli interdiszciplináris ülésén a csodát kísérlik meg szekularizálni, e világivá tenni. Itt is felmerül a Cserekov-sugárzás écaja, majd ezt elvetve arra a következtetésre jutnak, hogy az eredményes kutatásokhoz még több pénz és státuszok kelljenek.

Épkézláb elképzelést egyedül egy fiatal kutató fejtett ki a megjelenő miniszterelnöknek, akit azonban a főtitkár diszkreditált.

A kisfiú, akinek a csoda szólt, tapasztalva, hogy kisajátítják azt, ami eredetileg csak az övé, arra kéri a Mestert, müljék el a csoda. Ezt megteszi a Mester eme 3. napon.

A 4. napon visszatérünk a kiindulási helyszínre: a Keletinél gyűlik össze a szokott csapat, s ha röviden is, de rezonálnak a csodára; a vita summázataként az hangzik el – a Szűzanya az Ősmagyar Párt kedvéért vitte végbe, amit tett. A Mester és a kisfiú ezt szó nélkül hagyják.

Ennyi a sztori dióhéjban.

Világos számomra, hogy Csányi műve szarkasztikus: hagyományos mesei-mondai elemeket [pl. a csoda (a mirákulum), a 3 nap] ötvöz bölcséleti, természettudományos szegmensekkel, a mai magyar tudományos és politikai élet tipikus mozzanataival. Ez az ötvözet azonban korántsem banalizál, ellenkezőleg, szerintem mintegy megemeli „A csoda” hétköznapi pátozát. Szereplői ugyanis mindennapjaink hús-vér emberei (a rendőrök éppúgy, mint a munkanélküliek, a tömegkommunikáció, a párt, az akadémia felvonultatott személyiségei).

Csányi önfeledten lubickol ebben az egyrészt hol volt – hol nem volt, másrészt nagyon is azonosítható világban.

* * *

Szintén ezt teszi a „Malion és Thea”-ban. Imént a 0-tól a 4. napig jutottunk, most azonban nagyobb az időtáv. Abban viszont alapvetően egyezik a két Csányi-epika, hogy paradoxonok paradoxonokra halmozódnak.

A „Malion és Thea” tulajdonképpen két főszereplős: a többiek csak reagálnak-asszisztálnak nekik. Így Szilvia, a klinikai orvos, aki felettébb becsülte ugyan Malion férfiasságát, ám önmagában kevésnek találta; Edit, a két alkalomra kalibrált szerető; Péter, a buzi műtermes, galériás; az ismeretlen nevű, egy aktusra korlátozódó nő; a három pszichiáter.

A sztori banálishan indul: Malionnal szakít kedvese, Szilvia. Ahogyan erre a történetre „bekattan” Malion, az viszont nem szokványos. Szeretné visszaszerezni Szilviát, s ezért (vagy abszurd módon, ez ellen) azt teszi, hogy kellő konzisztenciájúvá kompononált szarával fedi be a fejét, egy vörös nőt hallucinálva-vizionálva vizes lepedőt terít magára

úgy, hogy az az általa is nagyra taksált nemi szervét kiemelve, s mindkét kompozíciót lefényképezi, majd tudtára adja kiebrudalójának. Ő, aki a nyelv funkcióját a világ széppé tevésében látja, s képpel játszó lényként aposztrofálja magát, kamaszkori gyarló versét is segítségül hívja: egy nőt, akit kénye-kedve szerint hívhat és tüntethet el.

A teremtmény mivoltát kutatja; mindeközben a megnevezést a teremtés első aktusaként illeszti helyére.

Ő is teremt: megteremti Theát. A korábbi vörös nő azonban kivetítődik – e nő olykor materializálódik, ám egy idő után már csak belülről beszél; Radnóttal szólva belülről vetíti az elme. Theát *magának*, s mint majd később tragikusan kiderül, *magából* létesítette Malion. Thea lassanként mindenbe beleszól: Malion ingválasztásába, előírja a „Nők Lapja” megvásárlását – egyre világosabbá lesz, hogy egy testben két lény lakozik. Thea Malion testét – annak tudta nélkül – kölcsönveszi, s bugyira költ.

Szakmailag is lehetetlen helyzetbe hozza Maliont: ő szintén fotografál, s újszerű képeiből kiállítást rendeztet Malion buzi műtermesével, ahol is a végletekig nonszenszszé teszi ismert és elismert „gazdáját”.

Malion pszichiáterekhez menekül, rálel arra a szakemberre, aki végre komolyan veszi tragédiáját, s őt is, Theát is analizálja. Malion szeretne szabadulni Theától, ennek azonban az lesz az ára, hogy belehal.

Thea, az artefaktum fellázad teremtője ellen, s mert megérzi, hogy az vesztére tör, magával rántja a halálba.

Csányi merész képekbe rendezett leírása „A lény és az őrző” ama novelláját idézi („Az ikrek”), amelyben egy ikerpár abszolút azonos életet él; az egyikük szerelme zavarja meg, s mert az nem tud imádotja és testvére között választani, az öngyilkosság kínálkozik a tragikus testvérek számára az egyetlen kiútnak.

Mínta mindkét esetben arra figyelmeztetne Csányi: a tökéletes replikációk/megkettőzések elnyerik méltó büntetésüket – vagy így, vagy úgy, de bele kell halni...

A „Malion és Thea” akár egyfajta thrillernek tekinthető, olyanak, amelynek nyerse-ségét-vérességét az olykor-olykor előkerülő nyelvészeti-etológiai bölcselkedések ideiglenesen hajlandók mérsékelni.

Az autonóm identitás-keresés szükségességét a teremteni vágyás igényével konfrontálhatja Csányi.

A cím: „Malion és Thea” beszédes cím? Olvasatomban igen – a latin malum (betegség, baj) és görög teo (isteni vagy istennel kapcsolatos) ráutalást vélem tetten érni. Eszerint egy bajt hozó, adekvátan csak az Isten (a teremtő) által elvégezhető próba szükségszerű kudarcával van találkozásunk. Úgy tűnik (József Attilát parafrázálva): nemcsak a költőnek, hanem minden teremtőnek, kreálónak pokolra kell mennie.

* * *

Csányi mindkét művében több sík váltja egymást: az etológus, a művészi fotográfus, a szépíró és a tudományos közéletben benne lévő, az iránt érdeklődő személyiség formál egy különös világot.

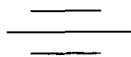
A legutóbb említett rész poentírozása kedvéért utalok Csányinak a „Népszabadság”-ban, 2005. június 26-án megjelent „Gyönyörű képességünk ... a verseny” című pamfletjé-

re. Az evolúció által értelmezett versenytől a gazdasági miniszternek az MTA számára adresszált diszkriminatív verseny-interpretációjáig kanyarodunk. (Idézzük csak fel „A csoda” ideillő passzusait!)

Váltásokban gazdag, abszurdításban bővelkedő, olykor morbid szókincsű, nem ritkán aberrált – akár szexuálisan is – terrénum Csányi Vilmos prózája.

Azt hiszem, sokan szoknak majd rá Csányi Vilmos szépirodalmi teljesítményeinek a méltánylására, s kedvelik meg.

In honorem: illessék e recenziók tisztelettel a 70. évét a közelmúltban betöltött Csányi Vilmost!

DR. FARKAS OLGA

főiskolai docens

SZTE JGYTK

Neveléstudományi Tanszék

Nanszákné dr. Cserfalvi Ilona: Gyakorlati kutatási módszerek. Szöveggyűjtemény

Igen hasznos módszertani kézikönyvet vehet kezébe az olvasó, amelynek célja, hogy segítséget nyújtson a gyakorlati pedagógiai munka során adódó vizsgálódások elvégzéséhez és önálló kutatási tevékenységek lebonyolításához. A szöveggyűjtemény hét tanulmány rövidített változatát, illetve kutatási jelentések kivonatait tartalmazza. A kötetben szereplő írásokban különböző kutatási módszerek követhetők nyomon. A módszerek alkalmazási lehetőségeit a szerkesztő olyan időszerű témák vizsgálata során tárja olvasói elé, mint amilyen a különleges bánásmódot igénylő gyerekek; gyermek és ifjúságvédelem; magatartás és viselkedéskultúra; olvasáskultúra; tehetség gondozás és környezeti nevelés. Emellett a neveléstudomány új eredményeit is megismerhetjük gazdag irodalmi háttérrel. Köszönet és elismerés illeti a szerkesztőt, aki könnyen érthető és értelmezhető, ugyanakkor tudományos igényességgel válogatott és szerkesztett művel segíti a pedagógusképzés klasszikus tantárgyának, a kutatásmetodikának a tanulását.

A „Különleges bánásmódot igénylő gyermekek helyzete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében” címmel a Nyíregyházi Főiskola Neveléstudományi és Szociálpedagógia tanszékének kutatási eredményeit olvashatjuk (5–59. o.). A kutatócsoport a fogyatékkal élő tanulók iskolai helyzetéről ad áttekintést. A helyzetföltárást kiterjesztette a több tünetscsoportot összefoglaló, úgynevezett különleges bánásmódot igénylő tanulók további csoportjaira is. A kutatás az integráció témában, 1997–2000 között, ismert és elismert kutatók: Salné Lengyel Mária és Kópatakiné Mészáros Mária, Csányi Ivonne, Vicsek Annamária, Volentics Anna részvételével folyó, nagyszabású hazai vizsgálatok szerves folytatása. Az eredményeket négy csomópontban ismerheti meg az olvasó: a fogyatékoságok előfordulási gyakorisága; a fogyatékos gyereket nevelő családok, szülők helyzete; a közoktatási